

Ziemowit Kosiński, Lechosław Kuczyński, Tomasz S. Osiejuk,
Konrad Wypychowski

**ZNACZENIE ZBIORNIKA JEZIORSKO
DLA PRZELOTNYCH SIEWKOWCÓW (CHARADRII)**
Importance of the Jeziorsko reservoir for migratory waders

A b s t r a c t

The study carried out in September 1989 and partly in 1992 on migratory waders showed undoubtedly the great importance of the Jeziorsko reservoir for this group of birds. During the study period 28 species of waders were recorded. The main reason for the Jeziorsko reservoir should be classified as an area of national importance for wetland birds in Poland is the occurrence of above 500 non-breeding *Charadrii*. The migration patterns of the most numerous species are presented.

KEY WORDS: migratory waders, Jeziorsko reservoir, *Charadrii*, migration patterns.

Wstęp

Funkcjonujący od 1986 roku na rzece Warcie zbiornik retencyjny Jeziorsko jest jednym z największych obiektów hydrotechnicznych Polski i z chwilą uruchomienia stał się miejscem intensywnych badań ornitologicznych. W latach 1990-92 dokonano wstępnej oceny jego znaczenia dla awifauny lęgowej (Janiszewski i in. 1992). Brak natomiast, jak do tej pory, określenia roli jaką odgrywa Zbiornik dla ptaków przelotnych, w tym szczególnie siewkowców *Charadrii*.

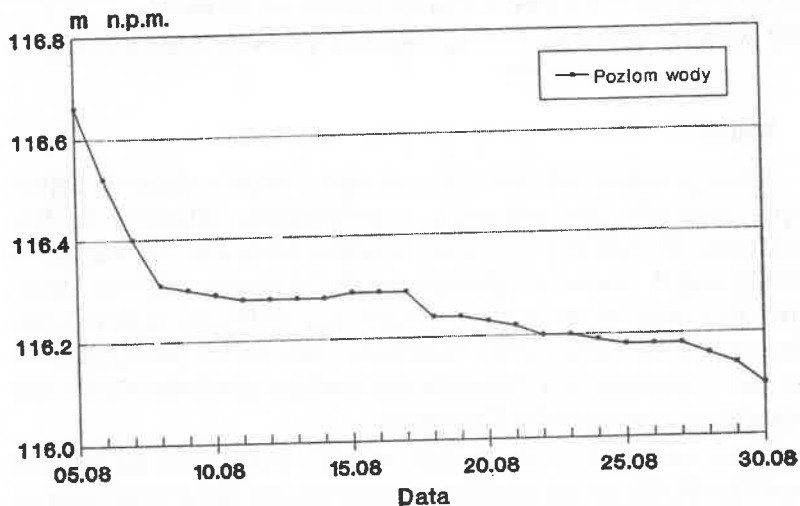
Niniejszy artykuł prezentuje wyniki wstępnych badań nad liczebnością tej grupy ptaków w początkowej fazie wędrówki na zimowiska, jak również fragmentaryczne dane o liczebności ptaków w okresie późniejszym.

Opis terenu

Zbiornik Jeziorsko położony jest w dolinie Warty, między 484 a 504 km szlaku wodnego (między miejscowościami Warta i Skęczniew), na granicy województw konińskiego i sieradzkiego. Jego długość wynosi około 16 km, a maksymalna szerokość 3,5 km. Powierzchnia zbiornika przy maksymalnym poziomie wody (tj. 121,5 m n.p.m.) wynosi ponad 42 km², a przy minimalnym (tj. 116,0 m n.p.m.) około 18 km² (Burdziłowski 1986). Począwszy od wczesnego lata (czerwiec—lipiec), w miarę spadku poziomu wody, odsłaniają się rozległe, błotniste obszary siedlisk dogodnych dla żerujących siewkowców.

Metody i materiał

Zasadnicze badania prowadzono w sierpniu 1989 roku. Liczenia ptaków prowadzone były codziennie, od 4 do 27 sierpnia, przy użyciu lunety 40x64 i lornetek 10x50. Poruszano się stałymi trasami, modyfikowanymi przy zmianach poziomu wody, obejmując liczeniem zachodnią i południowo-zachodnią część Zbiornika, najbardziej atrakcyjną dla badanej grupy ptaków.

Ryc. 1. Zmiany poziomu wody w badanym okresie.

Fig. 1. Variation of the water level during the study period; m n.p.m. (metres above sea level); data (date); poziom wody (water level).

Ze względu na duży obszar dostępny dla żerujących siewek oraz ukształtowanie terenu (kanały, starorzeczka, zarośla wierzbowe) uniemożliwiający swobodne poruszanie się w obrębie Zbiornika, uzyskane wyniki są zaniżone. Z tego powodu, jak również ze względu na fragmentaryczność danych, niniejszy artykuł należy traktować jako opracowanie wstępne, dające jedynie ogólne rozpoznanie na temat znaczenia zbiornika Jeziorsko dla przelotnych siewkowców. W artykule tym wykorzystano także informacje zebrane w roku 1990 oraz wyniki czterech liczeń przeprowadzonych na Zbiorniku w roku 1992.

Badania prowadzono w ramach działalności Sekcji Ornitologicznej Koła Naukowego Przyrodników UAM. W pracach terenowych, oprócz autorów, uczestniczyli także inni członkowie Sekcji: Marian Giertych, Mariusz Kędzierski i Piotr Tryjanowski. Dane z roku 1992 zawdzięczamy Magdalenie Janickiej, Mikołajowi Litwinowi, Grzegorzowi Lorkowi i Tomaszowi Pietrzakowi. Wszystkim wymienionym osobom serdecznie dziękujemy.

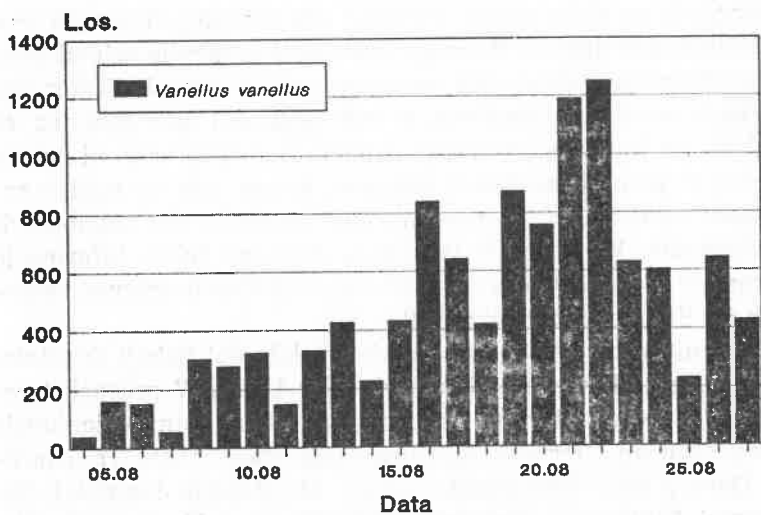
Wyniki

W czasie prowadzonych w roku 1989 badań na terenie Zbiornika Jeziorsko stwierdzono występowanie 28 gatunków siewkowców. Dynamikę liczebności wybranych gatunków przedstawiono na rycinach 2—11, zaś występowanie pozostałych scharakteryzowano w przeglądzie gatunków. Szereg zawartych w nim informacji stanowi uzupełnienie (dotyczy tego samego okresu) materiału opublikowanego przez Janiszewskiego i in. (1991).

Przeгляд gatunków

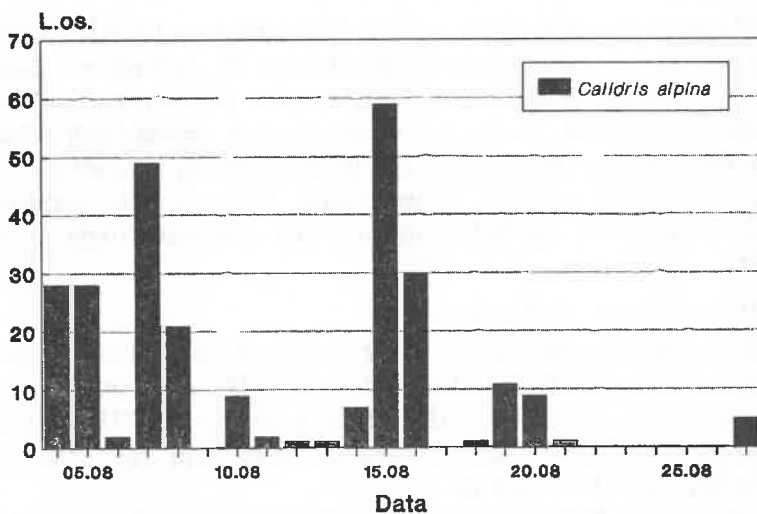
Haematopus ostralegus — ostrygojad. W roku 1989 obserwowano ostrygojady ośmiokrotnie: 18 VIII — 2 os. (1 ad.), 19—21 VIII — 1 ad., 22 VIII — 1 os. oraz 26—29 VIII — 1 ad. Prawdopodobnie większość obserwacji dotyczyła tego samego osobnika. 26 VII 90 — 1 os.

Charadrius dubius — sieweczka rzeczna. Stwierdzona ośmiokrotnie — maksymalnie 4 VIII 89 — 20 os.

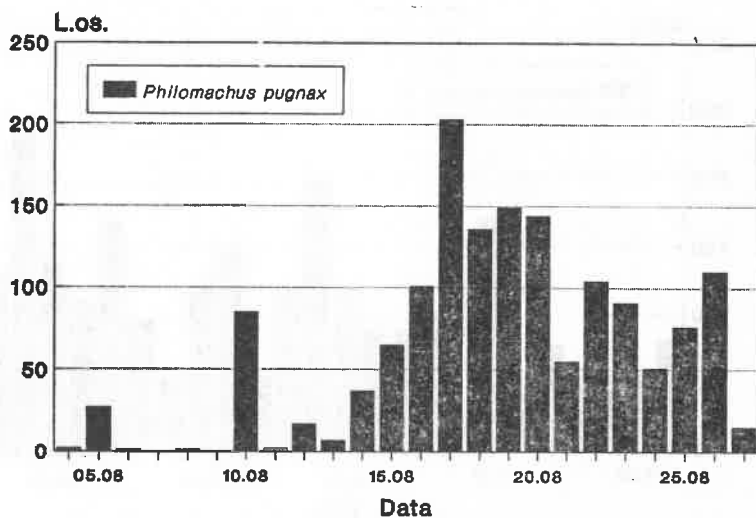
Ryc. 2. Zmiany liczebności czajki *Vanellus vanellus*.

Fig. 2. Abundance variation of the lapwing *Vanellus vanellus* L. os. (number of birds); data (date).

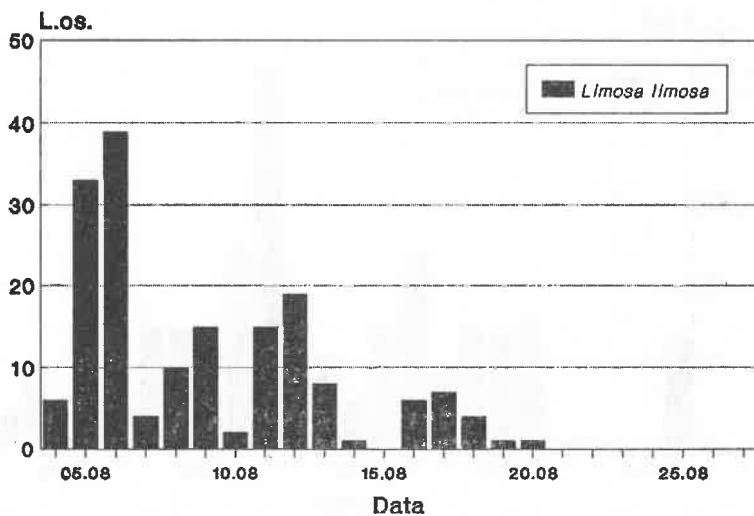

Ryc. 3. Zmiany liczebności biegusa zmiennego *Calidris alpina*.

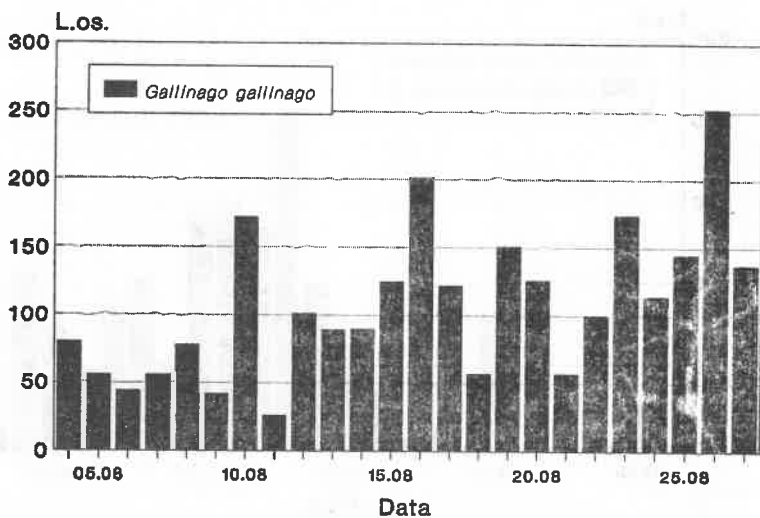
Fig. 3. Abundance variation of the dunlin *Calidris alpina*.

Ryc. 4. Zmiany liczebności bataliona *Philomachus pugnax*.
 Fig. 4. Abundance variation of the ruff *Philomachus pugnax*.

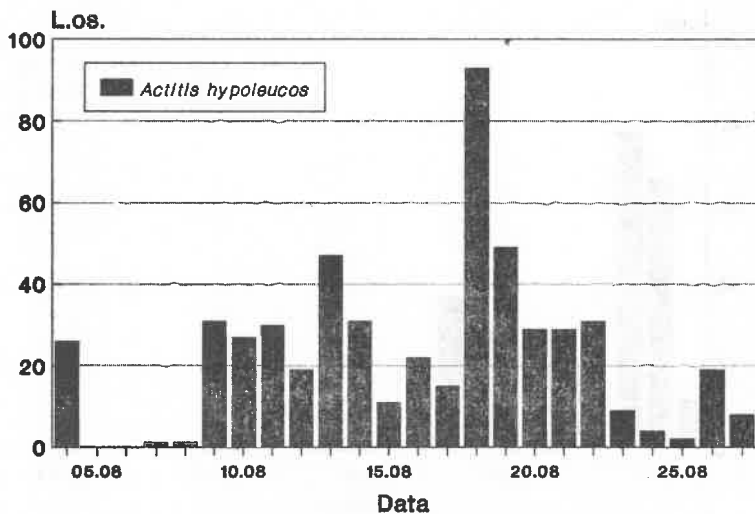

Ryc. 5. Zmiany liczebności rycyka *Limosa limosa*.
 Fig. 5. Abundance variation of the black-tailed godwit *Limosa limosa*.

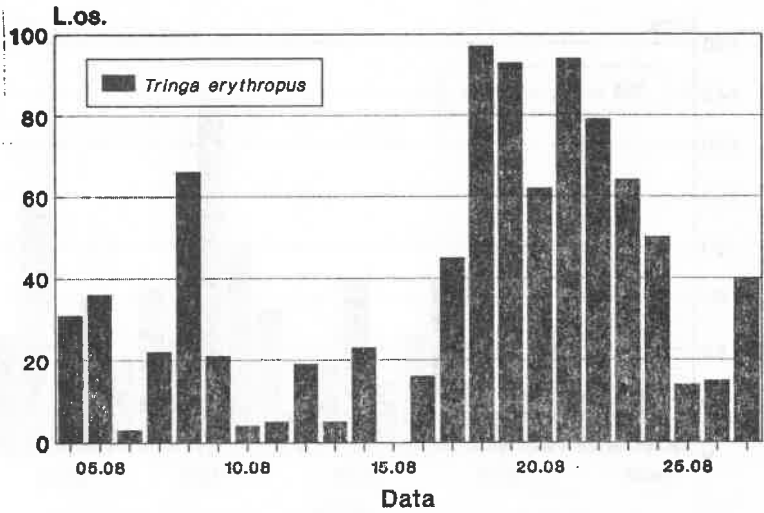
Ryc. 6. Zmiany liczebności kszczyka *Gallinago gallinago*.

Fig. 6. Abundance variation of the common snipe *Gallinago gallinago*.

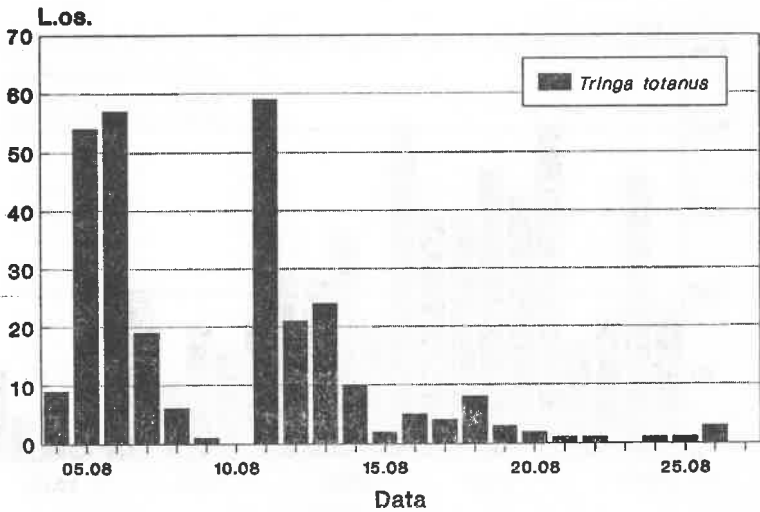

Ryc. 7. Zmiany liczebności kuliczka piskliwego *Actitis hypoleucos*.

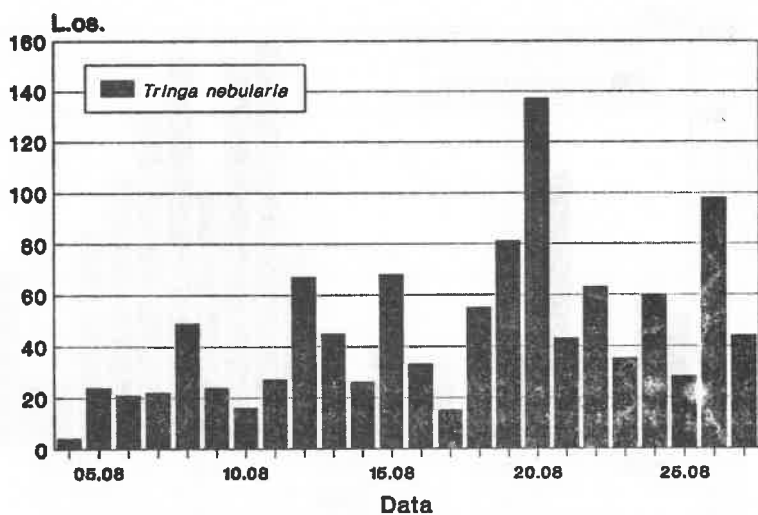
Fig. 7. Abundance variation of the common sandpiper *Actitis hypoleucos*.

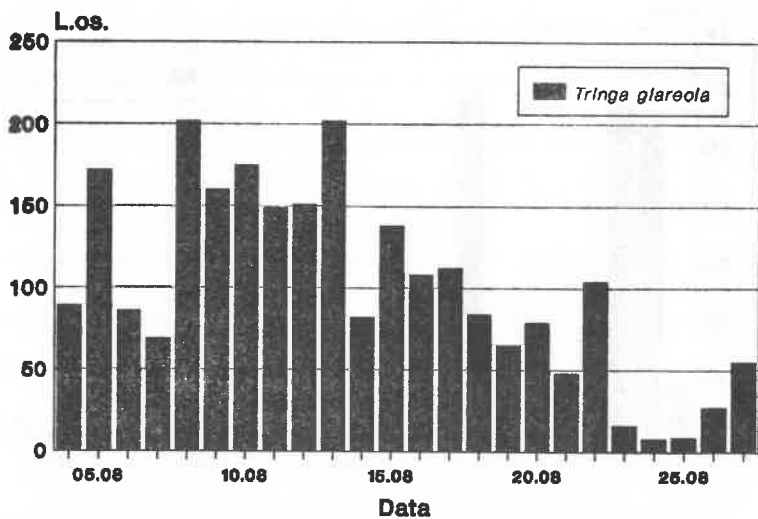
Ryc. 8. Zmiany liczebności brodzca sńiedzego *Tringa erythropus*.
 Fig. 8. Abundance variation of the spotted redshank *Tringa erythropus*.

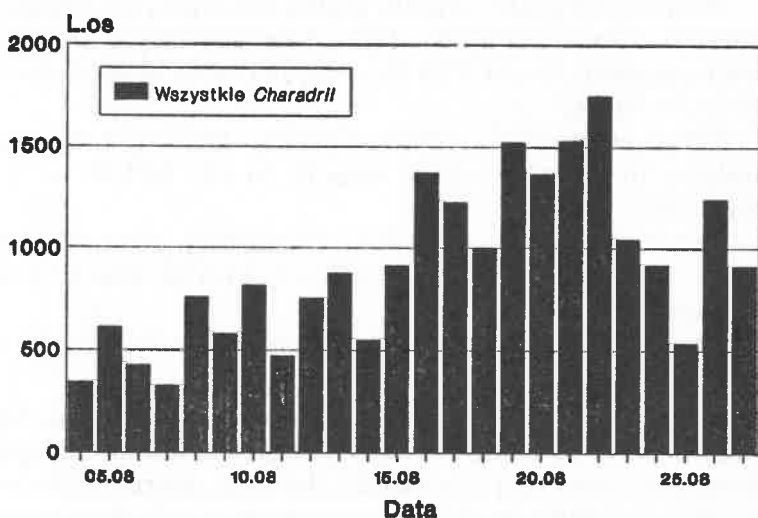
Ryc. 9. Zmiany liczebności brodzca krwawodziobego *Tringa totanus*.
 Fig. 9. Abundance variation of the redshank *Tringa totanus*.

Ryc. 10. Zmiany liczebności kwokacza *Tringa nebularia*.
 Fig. 10. Abundance variation of the greenshank *Tringa nebularia*.

Ryc. 11. Zmiany liczebności brodźca leśnego *Tringa glareola*.
 Fig. 11. Abundance variation of the wood sandpiper *Tringa glareola*.

Ryc. 12. Zmiany ogólnej liczebności siewkowców w badanym okresie.
Fig. 12. Variation of the total number of waders during the study period.

Charadrius hiaticula — sieweczka obrożna. Obserwowana niemal codziennie, najczęściej w liczbie kilku osobników, liczniej w początku sierpnia — 7 VIII 89 — 20 os. oraz 27 VIII 89 — 21 os.

Pluvialis apricaria — siewka złota. Pięć obserwacji: 22—24 VIII 89 — 1, 1, 5 os. oraz 26 i 27 VIII 89 — 5 i 3 os.

Pluvialis squatarola — siewnica. Od 4 do 14 VIII 89 sześciokrotnie obserwowano 1—2 os., natomiast w dniach 18—27 VIII codziennie od 2 do 12 os. (26 VIII maks.). Ponad 60% osobników nosiło szatę godową ($n=43$).

Calidris canutus — biegus rdzawy. 24, 27 i 29 VIII 89 obserwowano odpowiednio 1, 4 i 2 os., a 25 VII 90 — 28 os.

Calidris minuta — biegus malutki. Dwie obserwacje: 24 i 27 VIII 89 po 1 os.

Calidris teminckii — biegus mały. 28 i 29 VIII 89 — 4 i 2 os.

Gallinago media — dubelt. 26 VII 90 — 1 os.

Limosa limosa — rycyk. 28 VII 90 — ok. 130 os. w zwartym stadzie.

Numenius arquata — kulik wielki. Obserwowany niemal codziennie w zmiennej liczbie; liczniej i regularniej w drugiej połowie miesiąca: 17—19 VIII 89 — 21, 15 i 34 os. oraz 24—26 VIII 89 — 14—18 os.

Tringa stagnatilis — brodziec pławny. Obserwowany czterokrotnie: 10 VIII 89 — 2 os. oraz 11, 16 i 17 VIII 89 — 1 ad. (KF 3784).

Tringa ochropus — samotnik. Najczęściej obserwowany w liczbie 1—3 os.; 4, 15 i 27 VIII 89 — 4, 4 i 5 os. oraz 23 VII 90 — stadko 6 os.

Phalaropus lobatus — płatkonóg sztyldzioby. 24 i 26 VIII 89 — 1 os. w szacie spoczynkowej.

Poza wyżej wymienionymi gatunkami obserwowano także: biegusa krzywodziobego *Calidris ferruginea*, kulika mniejszego *Numenius phaeopus* i kamusznika *Arenaria interpres*. Obserwacje tych gatunków są zbieżne z materiałami wcześniej publikowanymi (Janiszewski i in. 1991).

Omówienie wyników

Stosunkowo krótki okres systematycznych badań (tylko sierpień '89), a także skromny materiał obrazujący pozostały okres polegowej wędrówki ptaków (tab. 1), ogranicza możliwość interpretowania uzyskanych wyników. Jednakże już wstępne ich porównanie z danymi z innych zbiorników retencyjnych, takich jak: Wonieść (Kuźniak i Lorek 1993), czy zbiorniki zaporowe Śląska (Dyrcz i in. 1991) pozwala na wskazanie pewnych podobieństw i różnic w zmianach liczebności szeregu gatunków. Sierpień charakteryzuje się na wymienionych wyżej zbiornikach, szczególnie na Dolnym Śląsku, nasileniem przelotu większości gatunków siewkowców między innymi czajki, biegusa zmiennego, bataliona, kszyka, brodziec śniadego, krwawodzioba, kwokacza, samotnika, brodziec leśnego i kuliczka piskliwego. Także na obszarze Zbiornika Jeziorsko występowanie tych gatunków w sierpniu charakteryzowało się obecnością wyraźnie zaznaczonej kulminacji przelotu (ryc. 2—11). Najślabiej spośród wymienionych gatunków była ona widoczna

Tab. 1. Liczebność siewek na zbiorniku Jeziorsko podczas czterech liczeń w roku 1992.

Tab. 1. Number of waders at the Jeziorsko reservoir during four counts in 1992.

Gatunek Species	Data liczenia		Date of census	
	16 VIII	29 VIII	19 IX	3 X*
<i>Haematopus ostralegus</i>	—	5	—	—
<i>Charadrius dubius</i>	+	ok. 50	+	+
<i>Charadrius hiaticula</i>	8	40—50	2	10
<i>Pluvialis apricaria</i>	5	23	23	—
<i>Pluvialis squatarola</i>	10	4	—	—
<i>Vanellus vanellus</i>	ok. 3000	ok. 4000	2000—3000	ok. 600
<i>Calidris minuta</i>	—	—	3	—
<i>Calidris teminckii</i>	—	25	—	—
<i>Calidris ferruginea</i>	—	2	—	—
<i>Calidris alpina</i>	3	25	ok. 150	80—100
<i>Philomachus pugnax</i>	ok. 50	ok. 100	1	1
<i>Gallinago gallinago</i>	ok. 200	ok. 200	ok. 150	ok. 50
<i>Gallinago media</i>	—	2	—	—
<i>Numenius phaeopus</i>	—	1	—	—
<i>Numenius arquata</i>	2	11	61	4
<i>Tringa erythropus</i>	ok. 30	ok. 70	ok. 50	40—50
<i>Tringa totanus</i>	—	8	—	—
<i>Tringa ochropus</i>	2	8	1	—
<i>Tringa nebularia</i>	ok. 70	ok. 100	ok. 50	—
<i>Tringa glareola</i>	ok. 50	120—150	—	—
<i>Actitis hypoleucos</i>	ok. 30	ok. 30	+	+
<i>Phalaropus lobatus</i>	—	2	—	—

Objaśnienia do Tabeli 1

Kontrole prowadzili:

16 VIII — Mikołaj Litwin i Tomasz Pietrzak,

29 VIII — Mikołaj Litwin i Grzegorz Lorek,

19 IX — Mikołaj Litwin i Magdalena Janicka,

3 X — Mikołaj Litwin.

— brak obserwacji danego gatunku / species was not observed

+ gatunek obserwowany ale bez oceny liczebności / species observed but number was not estimated

* liczenia zaniżone

u kszyska, gatunku w którego wypadku popełniono prawdopodobnie największy błąd zaniżenia liczebności. Maksymalna

liczebność szeregu obserwowanych w tym okresie gatunków ptaków była zbliżona do wartości uzyskanych na innych badanych zbiornikach zaporowych Polski (Tomiałojć 1990, Dyrzcz i in. 1991, Kuźniak i Lorek 1993). Uwagę zwracają, uzyskane poza okresem właściwych badań, wyjątkowo liczne obserwacje takich gatunków jak rycyk — 28 VII 1990 — około 130os. oraz biegus rdzawy — 25 VII 1990 — 28 os., bardzo rzadko notowane w głębi Polski (Tomiałojć 1990, Dyrzcz i in. 1991). Natomiast w roku 1989 nielicznie reprezentowany był biegus mały, który zarówno na zbiorniku Wonieść jak i na zbiornikach Dolnego Śląska charakteryzuje się w tym okresie nasileniem przelotu.

Już wstępne wyniki badań nad liczebnością siewkowców zatrzymujących się na obszarze Zbiornika Jeziorsko (ryc. 12, tab. 1), jak i liczba zarejestrowanych tu gatunków — 35 (Janiszewski i in. 1991, prezentowane dane), pozwalają stwierdzić, że zbiornik ten spełnia przynajmniej jedno kryterium (występowanie minimum 500 osobników *Charadrii*) pozwalające zaklasyfikować go do grupy terenów ważnych w skali kraju dla ptaków błotnych (Wesołowski i Winiecki 1988). Warto tu zaznaczyć, że Zbiornik Jeziorsko spełnia również kryteria dla obszarów ważnych w skali kraju w okresie lęgowym (Janiszewski i in. 1992).

L I T E R A T U R A

- BURDZIŁOWSKI L., 1986. Rozwiązania projektowe zbiornika Jeziorsko. Gosp. Wodna 46: 187—191.
- DYRCZ A., 1981. Ptaki Zbiornika Otmuchowskiego. Acta Zool. Cracov. 25 (4): 69—102.
- DYRCZ A., GRABIŃSKI W., STAWARCZYK T., WITKOWSKI J., 1991. Ptaki Śląska — monografia faunistyczna. Wrocław.
- JANISZEWSKI T., MARKOWSKI J., MICHALAK P., WOJCIECHOWSKI Z., HEJDUK J., 1991. Rzadkie gatunki ptaków stwierdzone w środkowej Polsce. II. Not. Orn. 32 (3—4): 117—124.
- JANISZEWSKI T., KUCZYŃSKI L., WYPYCHOWSKI K., CHYLARECKI P., WINIECKI A., 1992. Wyniki wstępnych badań nad awifauną lęgową terenów zbiornika zaporowego Jeziorsko. W: Wiciecki A. (ed.). 1992. Ptaki lęgowe doliny Warty. Prace Zakł. Biol. i Ekol. Ptaków UAM, 1: 93—104, Poznań.

- KUŹNIAK S., LOREK G., 1993. Ptaki Zbiornika Wonieść i terenów sąsiednich. Prace Zakł. Biol. i Ekol. Ptaków UAM, 2: 45 pp., Poznań.
- STAWARCZYK T., GRABIŃSKI W., 1980. Intensywny przelot siewkowatych (*Charadriiformes*) na jeziorach zaporowych Dolnego Śląska w roku 1978. Not. Orn. 21 (1—4): 85—90.
- WESOŁOWSKI T., WINIECKI A., 1988. Tereny o szczególnym znaczeniu dla ptaków wodnych i błotnych w Polsce. Not. Orn. 29 (1—2): 3—25.
- TOMIAŁOJC L., 1990. Ptaki Polski — rozmieszczenie i liczebność. PWN, Warszawa.

Summary

In September 1989 and partly in 1992 the numbers of all non-breeding wader species of the Jeziorsko reservoir (central Poland the Warta river) were estimated. During the whole study period 28 species of waders were recorded and following 7 were observed by other authors (Janiszewski et al. 1991). Patterns of migration of the most numerous species are presented in Fig. 1—11 and Tab. 1. The most abundant species were: *V. vanellus* (up to 4000), *Calidris alpina* (up to 150), *Philomachus pugnax* (up to 203), *L. limosa* (up to 130), *G. gallinago* (up to 252), *Numenius arquata* (up to 61), *Tringa erythropus* (up to 97), *Tringa totanus* (up to 59), *Tringa nebularia* (up to 137), *Tringa glareola* (up to 208). Some species rare in midland were observed: *Haematopus ostralegus* (up to 5), *Calidris canutus* (up to 28), *Tringa stagnatilis* and *Phalaropus lobatus*. The results allow to classify the Jeziorsko reservoir as an area of national importance for wetland birds in Poland (above 500 non-breeding *Charadrii*) (Wesołowski and Winiecki 1988).

Adresy autorów:

Ziemowit Kosiński
Zakład Biologii i Ekologii Ptaków
Uniwersytet im. A. Mickiewicza
ul. Fredry 10, 61-701 Poznań

Lechosław Kuczyński
Tomasz S. Osiejuk
Zakład Morfologii Zwierząt
Uniwersytet im. A. Mickiewicza
ul. Szamarzewskiego 91, 60-569 Poznań

Konrad Wypychowski
Słowiński Park Narodowy
76-214 Smołdzino